

พุทธศิลป์ ถิ่นศรีวิชัย : ศิลปะเพื่อพระพุทธศาสนา SRIWICHAH BUDDHIST ART : THE ART FOR BUDDHISM

พระภุชณะพงษ์ ฐิตมานโส (มังกร)

Phra Kritsanapong Thitāmāṇaso (Mangkorn)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: krishnapong@hotmail.com

Received: June 22, 2021 Revised: June 26, 2021

Accepted: June 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ผู้เขียนได้ตั้งวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อนำเสนอรูปแบบใหม่ทางด้านความรู้ในด้านพุทธศิลป์ศรีวิชัย ศิลปะเพื่อพระพุทธศาสนาและ 2) เพื่อเป็นสื่อที่ให้ความรู้ ถ่ายทอดความรู้สู่สาธารณชนนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตน ในแนวทางที่อิงตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการเขียนเชิงพรรณนาเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริง

ผลการศึกษาพบว่า พุทธศิลป์เป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ได้มีการสร้างติดต่อกันมาหลายร้อยปี ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพุทธศิลป์เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะสร้างขึ้นตามวัดต่างๆ เนื่องจากวัดเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน ศิลปะเป็นแรงจูงใจ ให้คนสนใจพระพุทธศาสนา ทำให้ได้ความรู้และเข้าใจพระพุทธศาสนาโดยผ่านทางงานพุทธศิลป์ โดยเฉพาะพุทธศิลป์ ถิ่นศรีวิชัย ซึ่งเป็นพุทธศิลป์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ สถาปัตยกรรมและประติมากรรม ส่วนจิตรกรรมยังไม่ปรากฏในสังคมไทย ได้มีบทบาทในเผยแพร่พระพุทธศาสนาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ เป็นศูนย์กลางจุดรวมของจิตใจที่มีคุณค่า จึงมีส่วนสำคัญในการช่วยสืบสานพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาได้จนถึงในปัจจุบัน

คำสำคัญ: พุทธศิลป์, ถิ่นศรีวิชัย, ศิลปะ, เพื่อพระพุทธศาสนา

Abstract

This article, consisted of three objectives: 1) to present a new form of knowledge in the Buddhist arts of Srivijaya art for buddhism; and 2) to be a medium to educate transfer knowledge to the public leading to behavior in a good way according to the principles of Buddhism and using a descriptive writing approach to tell historical stories to real practice.

From the study, it was found that Buddhist art is created to inherit Buddhism. It has been established for hundreds of years. Thailand is a country with a lot of Buddhist art. Most are built according to various temples, since the temple is the center of the community. Buddhist art is an incentive for people to pay attention to Buddhism. It can make knowledge and understanding of Buddhism through the Buddhist art. Especially, the Srivijaya Buddhist art considered an important art related to Mahayana Buddhism which, according to Thai society, can be classified into two types namely architecture and sculpture, while painting has not yet appeared in Thai society. The Srivijaya Buddhist architecture and sculpture have played an important role in propagating Buddhism since the 18th Century B.E. At present. Srivijaya art is a source of knowledge. It is the center of the whole point of the valuable mind. It is important to help Buddhism continue to thrive until today.

Keywords: Buddhist art, Srivijaya area, Art, Buddhism

บทนำ

สมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกและมีวิธีการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม จึงทำให้การเผยแผ่ของพระองค์ประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็ว ส่วนรูปแบบการเผยแผ่ในสมัยปัจจุบัน ผู้เผยแผ่จะต้องเข้าใจหลักธรรมและเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย พร้อมกับเลือกใช้รูปแบบการเผยแผ่ให้เหมาะสม อีกทั้งต้องรู้จักประยุกต์ใช้พุทธศิลป์และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ เพื่อโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้เกิดสัมมาทิฐิและดำเนินชีวิตในวิถีที่ถูกต้องต่อไป พุทธศิลป์ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันเนื้อหาโดยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวทางด้านศิลปะที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในถาวรวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อสนองตอบและสืบทอดทางด้านพระพุทธศาสนาโดยตรง ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรม เป็นความงดงามที่แฝงไว้ด้วยปริศนาธรรมทางวัตถุ โดยสิ่งที่ผู้สร้างงานศิลปะได้

พยายามสื่อหรือสอดแทรกไว้ในงานศิลปะแต่ละชนิด โดยไม่เลือกว่าจะเป็นฝ่ายมหายาน หรือเถรวาท ดังจะเห็นว่างานศิลปะมักจะสื่อหลักธรรมคำสอนอยู่ด้วยและสร้างในวัดเพื่อเป็นพุทธบูชา เพื่อการปลุกศรัทธา ถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งถือเป็นประจักษ์พยานแห่งความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ของพุทธศาสนิกชนต่อๆ กันมาทุกยุคทุกสมัย ที่ได้ปรากฏต่อสายตาจนมาถึงปัจจุบัน

สถานที่ ที่สามารถก่อให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แก่ประชาชน ได้แก่ศาสนสถาน (วัด)และสถานศึกษา (โรงเรียน) สังคมไทยในอดีตมานั้นมีพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์รวมจิตใจ ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ของชนทุกระดับในสังคมไทย ให้มีวิถีชีวิตสอดคล้องและดำเนินไปอย่างสงบสุข โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีพุทธศิลป์เป็นเครื่องมือ สำคัญในการแผ่คติความเชื่อทางศาสนาไปสู่สาธารณชน (พระภุชยะพงษ์ ฐิตมานโส, 2563)และมีพุทธสถานคือ(วัด) เป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีกรรม โดยวัดเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นแหล่งถ่ายทอดศิลปวิทยาและธรรมะ พุทธศิลป์จึงเป็นเครื่องมือในการชักชวน ให้พุทธศาสนิกชนเข้าวัด พุทธศิลป์เป็นสื่อในการรับรู้ ทำให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรม ก่อให้เกิดใจเกิดเป็นบุญกุศล เพื่อรองรับปัญหาดังกล่าวข้างต้น งานพุทธศิลป์แบบศรีวิชัยจึงถือเป็น แนวทางหนึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ งานพุทธศิลป์แบบศรีวิชัยเป็นสถานที่สำหรับการศึกษาและเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต มีหน้าที่ทางสังคม เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบันและอนาคต รวบรวม สงวน รักษา ศิลปะวัตถุให้ดำรงอยู่ตลอดไป ไม่สูญสลาย จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนมีความสนใจ นำเสนอรูปแบบใหม่ทางด้านความรู้ในด้านพุทธศิลป์ศรีวิชัย ศิลปะเพื่อพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นสื่อที่ให้ความรู้ ถ่ายทอดความรู้สู่สาธารณชน นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่อิงตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาต่อไป

2. ความหมายของพุทธศิลป์

คำว่า “พุทธศิลป์” มาจากคำว่า พุทธะ + ศิลปะ ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกศิลปกรรมที่สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองตามคำสอนทางด้าน พระพุทธศาสนาโดยตรง ด้วยความเลื่อมใส ศรัทธาโดยคำว่า “พุทธศิลป์” สามารถแยกอธิบาย ได้ ดังนี้

พุทธะ หมายถึง เรื่องราวที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและเป็นคำที่ใช้ในความหมายถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้เองและสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม ผู้รู้หรือยัสจ 4 อย่างถ่องแท้ หรือท่านผู้ตรัสรู้แล้ว ผู้รู้ คือ ผู้ไม่ดื้อ ไม่กล้าทำบาปทั้งในที่ลับและที่แจ้ง เรียกว่า ผู้รู้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548)

ศิลปะ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก สติปัญญา ความคิด และความงาม (ชูลูด นิยมเสมอ, 2534) “ศิลปะ” (Art) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าความงาม ศิลปะแต่เดิมนั้นหมายถึง ผลงานที่มนุษย์สร้าง ซึ่งได้มาจากการฝึกฝนปฏิบัติจนมีความแม่นยำ ชำนาญและผลของการปฏิบัติ

หรือสร้างสรรค์ดังกล่าว ก็เพื่อวัตถุประสงค์ต่อคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ คุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย (Useful) คุณค่าทางจริยธรรม (Ethical) และคุณค่าด้านความงาม (Beauty) (มโน พิสุทธิรัตนานนท์, 2547)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า พุทธศิลป์ หมายถึง พุทธเจดีย์ เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป มี 4 ชนิด คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

จากความหมายของ “พุทธศิลป์” ดังกล่าวข้างต้น แม้ท่านผู้นิยามจะให้ความหมายที่แตกต่างกันในรายละเอียดและจุดเน้น แต่เมื่อสรุปจุดร่วมพบว่า ความเห็นเหล่านั้นได้ให้ความหมายและความสำคัญของงานพุทธศิลป์ ได้ 2 ประการ กล่าวคือ

1. พุทธศิลป์ เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรงและก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ตลอดจนน้อมนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติ (ระดับปุถุชน) จนเข้าถึงจุดหมายปลายทางคือหลุดพ้นจากความทุกข์ (ระดับอริยชน)

2. พุทธศิลป์ เป็นงานศิลปะประเภททัศนศิลป์ประกอบด้วย จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาโดยตรงและเป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ให้เกิดความศรัทธา ประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่ดั่งตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ทั้งในฝ่ายหินยาน (เถรวาท) และมหายาน (อักษาริยวาท) (สงวน รอดบุญ, 2535) หรือบ่งบอกลักษณะเฉพาะของยุคสมัยในประเทศไทย ได้แก่ พุทธศิลป์ศรีวิชัย พุทธศิลป์สุโขทัย พุทธศิลป์อยุธยาและพุทธศิลป์รัตนโกสินทร์ เป็นต้น (สงวน รอดบุญ, 2533)

สรุปได้ว่า คำว่า “พุทธศิลป์” หมายถึง งานศิลปะด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงและเป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ให้เกิดความศรัทธา ประพฤติตนในแนวทางที่ดั่งตาม ซึ่งงานพุทธศิลป์ก่อให้เกิดผลอันเป็นคุณค่าทางจิตใจ ให้เกิดความเกษมเบิกบาน กลั่นออกมาเป็นความสุข ความสงบ และร่มเย็นใจ จึงกล่าวได้ว่างานพุทธศิลป์เป็นเสมือนสะพานบุญ หรือเป็นสื่อที่น้อมนำความศรัทธา ความเลื่อมใส ในบวรพระพุทธศาสนา

3. ความเป็นมาของงานพุทธศิลป์ในพระพุทธศาสนา

ความเป็นมาของงานพุทธศิลป์ เชื่อว่ามีจุดกำเนิดมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล อย่างน้อยก็การสร้างสถูป ที่น่าจะมีการก่อสร้างมาแล้ว อาทิ

ในมหาปริณิพพานสูตร ได้กล่าวว่า พระอานนท์เถระได้ทูลถามพระพุทธองค์ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า จะให้จัดการพระสังฆการของพระองค์อย่างไร พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าให้จัดการดั่งเช่น พระศพของพระมหาจักรพรรดิโดยทั่วไป คือให้ประชุมเพลิงและบรรจุ (เข้าอุ้ง) พระอังคารไว้ในสถูปที่ตั้ง ณ ทางแพร่งหรือทางหลักของการสัญจรไปมา ซึ่งในลักษณะนี้พอจะวินิจฉัยได้ว่า มีการสร้างสถูปอยู่ในช่วงพุทธกาล หรือก่อนพุทธกาลอยู่แล้วจึงได้ทรงแนะนำเช่นนั้น (ที.ม. (ไทย) 10/152/204)

ส่วนในพาหิยสูตร ได้กล่าวว่า ท่านพาหิยะ ทารุจีริยะกุลบุตร ได้ถูกแม่โคลูกอ่อนขวิดเสียชีวิต พระพุทธเจ้ากลับจากเสด็จบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี ได้ตรัสให้ภิกษุทั้งหลายช่วยกันจับสรีระของท่านยกขึ้น วางบนเตียง แล้วนำไปเผา แล้วให้ทำสถูปไว้ (ขุ.อ. (ไทย) 25/10/183-187)

สมัยพุทธกาล พระพุทธองค์และพระอริยสาวกล้วนเป็นพระอรหันต์ พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนา ที่ถือความเรียบง่าย อยู่กับธรรมชาติ แต่การก่อสร้างสถานที่เคารพนั้นได้มีแล้วเพราะอินเดียมีธรรมเนียมอยู่ว่า เมื่อมีบุคคล ที่เคารพนับถือมรณภาพลงก็จะก่อเป็นสถูป หรือพูนดิน (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรม พระยาดำรงราชานุภาพ, 2518) มีขนาดใหญ่ หรือเล็ก ความสวยงามขึ้นอยู่กับเกียรติยศของผู้นั้น ส่วนพระพุทธศาสนา คือ สถูปบรรจุอัฐิธาตุของพระชินาสพ ปรากฏว่ามีพระสาวกที่นิพพานก่อนพระบรมศาสดา เช่น พระสารีบุตรซึ่งเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาและพระโมคคัลลานะพระอัครสาวกเบื้องซ้าย เมื่อรู้ว่าจะต้องนิพพานก็มากราบทูลลาพระพุทธเจ้า ภายหลังการปรินิพพานและฉาปนกิจศพเรียบร้อยแล้ว พระพุทธเจ้าทรงให้นำอัฐิธาตุของพุทธสาวกทั้งสองบรรจุไว้ในเจดีย์ ที่ขุ้มประตูประเทศวันมหาวิหาร (พระพิมลธรรม, 2500) จุดกำเนิดของพุทธศิลป์ น่าจะเริ่มตั้งแต่การสร้างเสนาสนะ 5 ชนิด คือ (1) วิหาร เรือนที่มีหลังคาธรรมดา (2) อัฒมโยค เรือนที่มุงเพียงข้างเดียว (3) ปราสาท เรือนเป็นชั้นๆ ที่สวยงามน่ารื่นรมย์ (4) หัมมีย เรือนที่มีหลังคาตัด มีลานที่แสงจันทร์ส่องลงมาได้ (5) คูหา ได้แก่ถ้ำในภูเขาที่เศรษฐีชาวราชคฤห์ (วิ.จุ. (ไทย) 7/89/294) ได้สร้างเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนม์ชีพอยู่นั้นไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการก่อสร้างพระพุทธรูป หรือสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์แต่อย่างใดมีเพียงศิลปกรรมที่เกิดจากอิทธิพล คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสถาปัตยกรรม ที่สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์สำหรับการใช้สอยเท่านั้น (พระมหาวิชาญ เลี้ยวแสง, 2550) วัดถือว่าเป็นพุทธศิลป์ที่เกิดขึ้นก่อนพุทธศิลป์วัตถุทั้งหมด เช่น อนุสาวรีย์เศรษฐีได้สร้างวัดพระเชตะวันมหาวิหาร พระโมคคัลลานะเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง วัดบุพพารามของนางวิสาขาอุบาสิกา แต่การกำเนิดพุทธศิลป์ที่เด่นชัด เริ่มต้นจากการสร้างสถูป หรือธาตุเจดีย์ กล่าวคือ เมื่อเหล่ามัลลกะศัตรีถวายพระเพลิงพุทธสรีระแล้วข่าวการเสด็จพระปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปถึงเมืองอื่นๆ ที่เจ้าเมืองทรงเลื่อมใส ในพระพุทธองค์ ต่างก็มาขอพระบรมธาตุ เพื่ออัญเชิญไปประดิษฐานไว้ให้มหาชนบูชา ณ เมืองของตน เดิมมัลลกะศัตรีไม่ยอมให้ จนเกือบ มีการรบกันขึ้น ทั้งนี้ได้ โทณพราหมณ์เป็นผู้ไกล่เกลี่ยจึงปรองดองกัน จึงได้มีการแจก พระบรมสารีริกธาตุไปในแคว้นต่างๆ มีทั้งหมดถึง 8 หัวเมือง เพื่อเป็นที่สักการะของมหาชนผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา บรรดาแคว้นเหล่านั้นก็สร้างพระสถูปให้เป็นที่พักประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ จึงเกิดมีพระธาตุเจดีย์ขึ้น (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2518) เจดีย์ในพระพุทธศาสนาจำแนกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ธาตุเจดีย์ คือ เจดีย์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุทั้ง 8 ส่วน

2. บริโภคเจดีย์ คือ สังฆนิยสถาน ทั้ง 4 แห่งและเจดีย์ที่บรรจุเครื่องบริขารของพระพุทธเจ้า

เช่น บาตร จีวร สบง

3. **ธรรมเจดีย์** คือ เจดีย์ที่บรรจุพระธรรมคำสั่งสอนที่จารึกในใบลาน หรือจารึกในแผ่นทอง แล้วบรรจุไว้ในพระธาตุ เรียกว่า ธรรมเจดีย์

4. **อุทเทสิกเจดีย์** คือ เจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่นรูปสลักเกี่ยวกับพุทธประวัติ พระพุทธรูป ก็นับเป็นอุทเทสิกเจดีย์ด้วย (สมพร ไชยภูมิธรรม, 2543)

การสร้างศาสนสถาน คือ พระธาตุเจดีย์ บริโณคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ อุทเทสิกเจดีย์เป็นศาสนสถานแห่งแรกที่เป็นศิลปะของพระพุทธศาสนา เรียกว่า **“พุทธศิลป์”** (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2518) พัฒนาการของงานพุทธศิลป์ กล่าวคือ เมื่อพุทธบริษัทรำลึกถึงพระพุทธรูป ก็คงพากันมายังพระเจดีย์และสังเวชนียสถานตามพระบรมพุทธานุญาต สถานที่เหล่านี้จึงเกิดเป็นตำบลที่พุทธบริษัท ไปประชุมกัน ไม่ขาด จึงเกิดผู้มีศรัทธาทำบุญด้วยการสร้างที่อาศัยถวายพระภิกษุสงฆ์ ฝ่ายพระภิกษุ ก็เห็นจะเกิดมีผู้สมัครอยู่ประจำการ ทำนุบำรุงรักษาพระเจดีย์ สันนิษฐานว่าคงเป็นจุดกำเนิด **“วัด”** ในปัจจุบัน ศาสนสถานที่เป็นพระเจดีย์ หรือสังเวชนียสถาน เมื่อสร้างให้เป็นสถานที่เคารพสักการะ คงมีการประดับประดาให้สวยงามวิจิตร ตามความคิดจินตนาการและศรัทธาของพุทธบริษัท เช่น การแต่งสลูปะเจดีย์ให้เป็นรูปทรง ทำเชือกให้เป็นฐานและชั้นทักษิณทำรูปปลีลังกัตั้งบนหลังโลกแล้วต่อฉัตรให้เป็นยอด เป็นต้น การก่อสร้างศาสนสถานเหล่านี้ กาลต่อมา ได้พัฒนาการมาตามยุคสมัยรวมเรียกว่า **“ศิลปะ”** ขึ้น เมื่อศิลปะเหล่านี้ เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นหลักคำสอนและแฝงด้วยคติธรรม หรือหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนา จึงเรียกรวมศิลปะเหล่านี้ว่า **พุทธศิลป์**

พุทธศิลป์ในพระพุทธศาสนานั้น มีวิวัฒนาการ มาเป็นลำดับและต่อเนื่อง โดยเริ่มแรกจากพื้นที่เป็นป่าอันเงียบสงัด ต่อมาจึงมีการเพิ่มเติมก่อสร้าง ที่มีความจำเป็นสำหรับการใช้สอยเพื่อความสะดวกในการประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุภายหลังการก่อสร้างวัดพัฒนาความสวยงามวิจิตรพิสดารมากขึ้น โดยสอดแทรกหลักพุทธธรรม นิทานชาดก ข้อธรรมเพื่อสอนเล่าเรื่องตามลำดับ ถือว่าการสร้างวัดอันเป็นศาสนสถานเหล่านี้เป็นการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ คือ ทานมัย บุญอันสำเร็จด้วยการบริจาคทานที่ประกอบด้วยจิตศรัทธา อันเป็นกุศลพร้อมด้วยสติปัญญาและมีมือเชิงช่างศิลป์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและฝากฝีมือไว้ในแผ่นดิน ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและถือเป็นแบบอย่าง วัดจึงกลายเป็นสถานที่รวมของศิลปวัฒนธรรมของชาติ ได้รับการทำนุบำรุงและรักษา สืบสานด้านวัฒนธรรมมาเป็นเวลาช้านานและเป็นบ่อเกิดแห่งความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันนี้ (ต้นน้ำ ต้นน้ำธารธรรม, 2554) ส่วนพุทธศิลป์วัตถุที่เป็นประติมากรรม เช่น พระพุทธรูปนั้น ปรากฏในครั้งที่พระองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ปราบพญศตยธัญในเมืองสาวัตถี โดยการเนรมิตรูปของพระองค์อยู่ในอิริยาบถท่าทางที่แตกต่างกัน (ขุ.ป. (ไทย) 31/284/100) ดังนั้น ในสมัยพุทธกาลพุทธศิลป์วัตถุจะปรากฏมีเพียง สถาปัตยกรรมและประติมากรรม ส่วนเรื่องจิตรกรรมยังไม่มีหลักฐานที่ปรากฏแน่ชัด

4. พุทธศิลป์แบบศรีวิชัย

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามิได้มีพระราชประสงค์ให้มีรูปเคารพ ภายหลังพระองค์ปรินิพพาน ต่อมาอีกประมาณ 300 ปี จึงเกิดรูปภาพชาดกและพุทธประวัติ ใช้ดอกบัวแทนปางประสูติ ธรรมจักร และกวาง

หมอบแทนปางปฐมเทศนา จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 6 - 7 จึงเกิดมีพระพุทธรูปขึ้นเป็นครั้งแรกในบริเวณแคว้นคันธาระ เมื่อพระพุทธศาสนาได้แพร่อกจาก ประเทศอินเดียไปยังนานาประเทศ รวมทั้งประเทศไทยตั้งแต่การทำสังคายนาครั้งที่ 3 โดยมีพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก ครั้นภายหลังเสร็จสิ้นการทำสังคายนา พระองค์ได้ส่งสมณทูตกระจายไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาถึง 9 สาย โดยคณะพระโสณะและพระอุตตระ ไปสุวรรณภูมิ ได้แก่ ไทย พม่า มอญ งานพุทธศิลป์ในประเทศไทยเริ่มราวพุทธศตวรรษที่ 9 - 10 ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย มีการพัฒนาทางศิลปะจนมีลักษณะเฉพาะของตน มีหลักฐานที่อ้างอิงได้ คือ ธรรมจักรและกวางหมอบที่ขุดพบที่บริเวณปฐมเจดีย์ที่จังหวัดนครปฐมเป็นศิลปกรรมสมัยทวารวดี มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 ศิลปกรรมดังกล่าวมีลักษณะเช่นเดียวกับศิลปะสมัยเดียวกับของอินเดีย หลังจากนั้นพุทธศิลปวัตถุได้วิวัฒนาการไปตามอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่แผ่ไปในยุคหลังๆ เช่น ลังกา พุกามและเขมร เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2533)

กำเนิดและพัฒนาการพุทธศิลปวัตถุต่างๆ เช่น วัด โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ สถูป เจดีย์ ปราสาท หรือพระปรางค์ในประเทศไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันนั้น ล้วนมีความเกี่ยวเนื่องกับศาสนา ซึ่งมีแหล่งกำเนิดมาจากอินเดียแทบทั้งสิ้นซึ่งอาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลของการสร้างสถาปัตยกรรมในอินเดียมีบทบาทต่อการสร้างสถาปัตยกรรมไทย ดังที่ปรากฏอยู่ทั่วไป นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่ประเทศไทย ซึ่งสามารถสรุปลำดับการเข้ามาของพระพุทธศาสนาได้ 4 ยุค ดังตารางต่อไปนี้ (พระธรรมปิฎก, 2540)

ตารางที่ 1.1 แสดงลำดับการเข้ามาประดิษฐานของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2518)

ยุคที่ 1 ยุคเถรวาทแบบ อโศก	สันนิษฐานว่าพระพุทธศาสนาในยุคนี้เป็นลัทธิเถรวาทที่เผยแผ่ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (ก่อน พ.ศ. 500) และได้เข้ามาประดิษฐานที่เมืองนครปฐมเป็นแห่งแรก งานพุทธศิลป์ในยุคนี้ทำตามแบบอย่างจากอินเดีย
ยุคที่ 2 ยุคมหายาน	พระพุทธศาสนามหายาน มีความเชื่อและนับถือพระโพธิสัตว์ได้เผยแผ่เข้ามาสู่บริเวณภาคใต้ตั้งแต่ จ.สุราษฎร์ธานีลงไปจนถึง จ.ปัตตานี (ราว พ.ศ. 1300) งานพุทธศิลป์ที่สำคัญได้แก่ ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรและพระบรมธาตุเมืองไชยา
ยุคที่ 3 ยุคเถรวาทแบบ พุกาม	ได้เผยแผ่ทางบริเวณภาคเหนือของไทยราวพ.ศ. 1600 พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบพุกาม ซึ่งเป็นสายที่มาจากเมืองมคธ ประเทศอินเดีย จึงครอบงำคนไทยแถบนั้นไปด้วยคนไทยจึงหันไปนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบพุกามอีกแต่อย่างไรก็ดี คนไทยฝ่ายใต้ลงมาส่วนใหญ่คงนับถือฝ่ายมหายานอยู่
ยุคที่ 4 ยุคเถรวาทแบบ ลังกาวงศ์	การสังคายนาและการจัดระเบียบข้อวัตรปฏิบัติประกอบกับพระสงฆ์ลังกาวงศ์ปฏิบัติเคร่งครัดในพระธรรมวินัย เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองในลังกาทวีปและได้เผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยราว พ.ศ. 1800 โดยเริ่มตั้งคณะที่เมืองนครศรีธรรมราชก่อน

	จากนั้นได้แพร่หลายขึ้นไป สู่สุโขทัยและได้นับถือกันมาจนทุกวันนี้งานพุทธศิลป์ที่เป็นผลมาจากพระพุทธรูปปางลีลาต่าง ๆ ได้แก่การเกิดวัดคามวาสีและอรัญวาสี ใบเสมาซ้อน 2 ใบ
--	---

ความเป็นมาพุทธศิลป์ในไทย ยุคสมัยต้นประวัติศาสตร์ไม่ปรากฏพุทธศิลป์ในรูปแบบจิตรกรรม แต่มาในสมัยประวัติศาสตร์ พบงานพุทธศิลป์ทั้งที่เป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรม สำหรับจิตรกรรมนั้น ส่วนมากเป็นงานที่เขียนตามผนังโบสถ์วิหาร หรือระเบียงรอบโบสถ์ภาพที่เขียนมักเล่าเรื่องชาดกพุทธประวัติและรามเกียรติ์ตลอดทั้งประเพณีของไทยในสมัยนั้นแทรกอยู่เพื่อบอกเล่าเรื่องราว แง่คิดสะท้อนวิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตท้องถิ่น

ศิลปะแบบศรีวิชัย จากความเชื่อที่ว่าอาณาจักรหนึ่งรุ่งเรืองขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 18 อาณาจักรนี้ได้ครอบครองดินแดนบางส่วนในภาคใต้ของประเทศไทย นักปราชญ์ทางโบราณคดีเรียกชื่ออาณาจักรนี้ว่า “ศรีวิชัย” ได้ส่งผลให้มีการเรียกชื่อศิลปกรรมที่เกิดขึ้นในภาคใต้ของประเทศไทยในช่วง ระยะเวลา นั้นว่า “ศิลปะแบบศรีวิชัย” ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียแบบคุปตะ หลังคุปตะ ปาละเสนะและแบบเสนะตามลำดับ นอกจากนี้โบราณวัตถุในศิลปะแบบนี้ที่ค้นพบในภาคใต้ของประเทศไทยจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับของที่มีการค้นพบในเกาะชวาภาคกลางมาก ศิลปะแบบศรีวิชัยแท้ๆ ที่ค้นพบในบริเวณภาคใต้ของประเทศไทยคงมีอายุอยู่ลงมาจนกระทั่งถึงกลางพุทธ ศตวรรษที่ 19 อันเป็นช่วงเวลาที่ดินแดนแห่งนี้ได้เข้าร่วมอยู่ในอาณาจักรสุโขทัย ศิลปะแบบศรีวิชัยตอนต้นมีลักษณะแตกต่างกันมากที่สุดแล้วแต่ว่าจะได้รับอิทธิพลมาจากที่ใด จึงมีบางท่านที่ได้เสนอว่าไม่น่าจะรวมเรียกว่าศิลปะแบบศรีวิชัยเสียทีเดียวแต่น่าที่จะเรียกว่าศิลปะทางภาคใต้ของประเทศไทย หรือศิลปะทักษิณมากกว่า (ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2510) ส่วนรองศาสตราจารย์ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้แสดงไว้ในเรื่อง “ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแบบศิลปะในประเทศไทย” ว่าการจัดแบบอย่างศิลปะ โดยอาศัยลัทธิศาสนาเป็นหลักก่อให้เกิดความสับสนพอๆ กัน ดังนี้ สกุลช่างศรีวิชัยเป็นศิลปกรรมที่พบทางภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งสร้างขึ้นสำหรับพุทธศาสนมหายานระหว่างกลางพุทธศตวรรษที่ 12 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 18 ดินแดนแถบนั้นตกอยู่ใต้การปกครองอาณาจักรศรีวิชัย ปัญหาที่เกิดขึ้น บ่อย ๆ ในการทำงานวิจัยโดยอาศัยลัทธิศาสนา คือ ปัญหาการแยกพระพุทธรูปหินยานออกจากพระพุทธรูปมหายาน (พิริยะ ไกรฤกษ์, 2520)

หลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบในภาคใต้ของประเทศไทยในขณะนี้ที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา ที่มักจะเรียกกันโดยทั่วไปว่า ศิลปะแบบศรีวิชัย ออกเป็นสามกลุ่มตามผลการศึกษาของผู้เขียนในระยะที่ผ่านมา คือ กลุ่มแรก ได้แก่ สถาปัตยกรรม กลุ่มที่สอง ได้แก่ ประติมากรรมและกลุ่มที่สาม ได้แก่ จิตรกรรม (ปรีชา นุ่นสุข, 2545)

1. สถาปัตยกรรมศิลปะแบบศรีวิชัย ปัจจุบันนี้ได้มีการค้นพบสถาปัตยกรรมที่เนื่องในพุทธศาสนาที่ได้มีการสร้างสรรค์ขึ้นบนคาบสมุทรทางภาคใต้ของประเทศไทย ประกอบด้วยสองประเภท คือ 1) สถูปและ 2) เจดีย์สถาน สถูปในศิลปะแบบศรีวิชัยนี้ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบปาละที่เจริญรุ่งเรืองในบริเวณ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นสถาปัตยกรรมที่มียอดแหลมขึ้นไปเป็นรูปจำลองของอาคารทรงมณฑปรูปสี่เหลี่ยม มีซุ้มทั้งสี่ด้าน เหนือส่วนอาคารขึ้นไปเป็นส่วนยอดของสถาปัตยกรรม ซึ่งทำเป็นสถาปัตยกรรมที่มียอดแหลมขึ้นไป (ปรีชา นุ่นสุข, 2545) เจดียสถานในศิลปะแบบศรีวิชัย โดยร่องรอยทางโบราณคดีที่ยังคงเหลืออยู่ในขณะนี้แสดงให้เห็นว่าเจดียสถานเหล่านั้นได้รับการปรับแต่งให้มีความเหมาะสมสำหรับการเป็นศาสนสถาน ที่เนื่องในพุทธศาสนา โดยหากเจดียสถานแห่งใดมีเพียงคูหาเดียวก็มีการแบ่งสัดส่วนของเจดียสถานแห่งนั้นออกเป็นบริเวณที่ชัดเจน โดยมีบริเวณที่สำคัญ 3 บริเวณ คือ บริเวณแรกเป็นบริเวณสำหรับการประดิษฐานรูปเคารพ บริเวณนี้มักจะจัดไว้ให้ใกล้ชิดกับผนังถ้ำ ตั้งแต่ผนังด้านในสุดออกมาจนถึงผนังของปากถ้ำ โดยที่ผนังส่วนปลายสุดของถ้ำมักจะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ขนาดใหญ่ ถัดออกมามักจะเป็นพระพุทธรูป ปางอื่นๆ และรูปเคารพอื่นๆ ในพุทธศาสนา รูปเคารพเหล่านี้ส่วนใหญ่ทำด้วยปูนปั้นดินดิบและไม้ บริเวณที่สอง เป็นบริเวณสำหรับการประดิษฐานพระพิมพ์และสถาปัตยกรรมขนาดเล็ก ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นโบราณวัตถุที่ทำด้วยดินดิบ ซึ่งส่วนใหญ่ค้นพบในบริเวณชอกหลืบที่อยู่ริมผนัง หรือด้านหลัง หรือใกล้ๆ กันกับรูปเคารพที่กล่าวมา หรือบริเวณโดยรอบรูปเคารพเหล่านั้นและบริเวณที่สามเป็นบริเวณที่โล่งที่ตั้งอยู่ในบริเวณตรงกลางของเจดียสถาน บริเวณนี้คงจะเป็นห้องโถงสำหรับพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนใช้สำหรับการประกอบ พิธีกรรมทั้งหลาย ส่วนในกรณีที่ เจดียสถานแห่งใดประกอบด้วยคูหาที่ต่อเนื่องกันหลายคูหา อาจจะมีการแบ่งคูหาเหล่านั้นออกตามประโยชน์ใช้สอยอย่างจำเพาะเจาะจงยิ่งขึ้น ก็เป็นไปได้ เช่น ใช้คูหาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดเป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพที่มีความศักดิ์สิทธิ์ รองลงมา บางคูหาอาจจะใช้ประดิษฐานพระพิมพ์ดินดิบและสถาปัตยกรรมดินดิบและบางคูหาอาจจะใช้เป็นกุฏิของพระสงฆ์ เป็นต้น (ปรีชา นุ่นสุข, 2545)

2. ประติมากรรมศิลปะแบบศรีวิชัย ปัจจุบันได้มีการค้นพบประติมากรรมที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนา ศิลปะแบบศรีวิชัย สามารถจำแนกออกได้เป็นห้าประเภท คือ 1) ประติมากรรมลอยตัว รูปเคารพที่สำคัญ เป็นรูปเคารพของพระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์หลายองค์ 2) สถาปัตยกรรม สร้างขึ้นเพื่อการอุทิศถวายเนื่องในพุทธศาสนาสร้างขึ้นมาจากการสลักด้วยหิน รวมทั้งที่ทำด้วยดินเหนียว บางส่วนมีการบรรจุแผ่นดินเหนียวขนาดเล็กที่มีการกดประทับหลักธรรม หรือจารึก หลักธรรมไว้ภายใน 3) พระพิมพ์ แผ่นดินเหนียวรูปกลมแบน ที่มีการกดประทับไว้ด้วยภาพเหมือน ของพระพุทธเจ้า หรือเทพอื่นๆ ค้นพบในถ้ำ หรือเจดียสถาน ครั้นในระยะหลังมักจะเป็นพระพิมพ์ที่ทำด้วยดินเผา 4) จารึกหลักธรรม ดินดิบบางชิ้นที่ได้รับการตกแต่งให้มีรูปร่างลักษณะคล้ายคลึงกันกับดินดิบที่ใช้ทำพระพิมพ์ดินดิบที่กล่าวมา แต่บนดินดิบดังกล่าวนี้ได้ปรากฏเฉพาะจารึกอยู่ภายในวงกลมประทับอยู่ จารึกเหล่านี้ใช้อักษรเทวนาครี ภาษาสันสกฤต และ 5) แม่พิมพ์ของพระพิมพ์และจารึกหลักธรรม

3. จิตรกรรมศิลปะแบบศรีวิชัย จิตรกรรมศิลปะแบบศรีวิชัย ผู้เขียนได้ศึกษาความเป็นมาของงานพุทธศิลป์ในประเทศไทย ยุคสมัยต้นประวัติศาสตร์ (ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-18) พบว่าไม่ปรากฏพุทธศิลป์

ในรูปแบบจิตรกรรม สาเหตุน่าจะมาจาก สมัยนั้นการเก็บรักษาภาพเขียนอาจจะยังไม่สามารถทำได้ ไม่อย่างนั้นเราอาจจะได้งานภาพที่สวยงามจากสมัยกรุงศรีวิชัยอย่างแน่นอน

ศิลปะแบบศรีวิชัยเป็นศิลปะแบบหนึ่งที่ได้มีการค้นพบในอาณาบริเวณอันกว้างใหญ่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยได้ปรากฏขึ้นทั้งในบริเวณผืนแผ่นดินใหญ่และบริเวณหมู่เกาะของภูมิภาคนี้ โดยทั่วไปมักจะเป็นที่ยอมรับกันว่าศิลปะแบบนี้เป็นศิลปะที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา มหายานที่ได้มีการสร้างสรรค์ขึ้นในระหว่างราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 18 ในกรณีของภาคใต้ของประเทศไทยนั้น อาจจะด้วยเหตุที่ตั้งอยู่ในทำเลที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่มีเส้นทางการค้าทาง ทะเลสายสำคัญของโลกโบราณสายหนึ่งตัดผ่าน คือ “เส้นทางสายไหมสายใต้” ส่งผลให้ดินแดนแห่งนี้กลายเป็นศูนย์กลางที่สำคัญสำหรับการแพร่กระจายปรัชญา ความคิดและรูปแบบทางศิลปะไปยังดินแดนอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน หลังจากที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียซึ่งเป็นต้นแบบ โดยเฉพาะการรับอิทธิพลจากศิลปะแบบปาละ ซึ่งเจริญรุ่งเรืองขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียในระหว่างราวพุทธ ศตวรรษที่ 14 - 17 ศิลปะแบบนี้ที่วิวัฒนาการสืบต่อไปในท้องถิ่นในระหว่างศูนย์กลางแห่งอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคนี้ ด้วยเหตุนี้ศิลปะแบบศรีวิชัยที่มีการค้นพบบนคาบสมุทรทางภาคใต้ของประเทศไทยแห่งนี้ จึงเป็นรูปแบบทางศิลปะที่มีความเก่าแก่ หลากหลายและพัฒนาการยาวนานมากที่สุดแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

พุทธศิลป์แบบศรีวิชัย เป็นเครื่องมือ เป็นสื่อชี้ชวน ชักนำให้สาธุชนเข้าวัด เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม ให้สาธุชนมีจิตใจ เป็นบุญ เป็นกุศล และในทางกลับกันสาธุชน ก็ใช้งานพุทธศิลป์เป็นจุดเริ่มต้นในการน้อมนำศรัทธาเข้าสู่พระพุทธศาสนา งานพุทธศิลป์แบบศรีวิชัยก่อให้เกิดผลอันเป็นคุณค่าทางจิตใจ ทำให้ผู้ทัศนา ให้เกิดความเกษมเบิกบาน มีความสุขสงบ โปร่งเบา สบาย ร่มเย็นในจิตใจ (กนกวรรณ ดุรงศรีแก้ว, 2559) งานพุทธศิลป์แบบศรีวิชัยหลายชิ้นล้วนแล้วรังสรรค์ขึ้นมาเพื่อถ่ายทอดความเป็นจริงของชีวิตต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เพื่อสื่อให้สาธุชนที่ได้สัมผัสให้เข้าถึงสัจธรรมแห่งชีวิต ไม่ว่าจะเป็นกฎของธรรมชาติ ความไม่เที่ยง ที่มนุษย์ทุกคนต้องประสบ แม้กระนั้น พุทธศิลป์แบบศรีวิชัยยังถ่ายทอดความเมตตากรุณา ปลอดภัยให้ผู้ที่มีความทุกข์ ให้ทุเลาเบาบางลงได้ โดยจุดเชื่อมบรรจบระหว่างศิลปะกับพุทธศาสนา คือการสื่อสารด้วยศรัทธา กล่าวคือ เมื่อคนๆ หนึ่ง ซึ่งมีความทุกข์ลัดกลุ้มใจ ท้อแท้ในชีวิต ได้มานั่งอยู่ตรงพระพักตร์พระพุทธรูปในอุโบสถ ได้เห็นพระพักตร์อันสงบนิ่ง สายพระเนตรแห่งความเมตตาที่ทอดมองลงมา ปล้นความร้อนรุ่มในใจ ก็คลายหายสิ้น เหมือนมีหยาดน้ำทิพย์มาซัดโลมใจก่อให้เกิดความเย็น ชุ่มชื้น ชุ่มฉ่ำสบายใจ ทุกข์สงบ ระงับด้วยอานุภาพแห่งความศรัทธาต่อพุทธศิลป์นั่นเอง (ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ, 2559) พระพุทธรูปจึงถูกสร้างสรรค์ออกมาเมื่อมองพิศแล้วให้เกิดความรู้สึกอึ้งอัมม แม้กาลเวลาจะไม่ทำให้พุทธศิลป์แบบศรีวิชัยคลายมนต์ขลังลงได้อาติ พุทธศิลป์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร แม้ผ่านกาลเวลามานานแล้ว แต่ความงดงามยังฉายแสงความเมตตากรุณาไม่เปลี่ยนแปลง

5 สรุป

พุทธศิลป์เป็นศิลปะกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ได้มีการสร้างติดต่อกันมาหลายร้อยปี ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในเชิงสัญลักษณ์มาช้านานด้วยเหตุนี้พุทธศิลป์ในประเทศไทยจึงมีจำนวนมากและทั้งหมดจะสร้างขึ้นในวัด ทั้งนี้เพราะวัดเป็นจุดศูนย์กลางของพระพุทธศาสนานิกชน ศิลปะจึงมีคุณค่าต่อศาสนา อาจกล่าวได้ว่าศาสนาเจริญที่ใดศิลปะก็เจริญที่นั่น ศาสนามีลายลักษณ์อักษรว่าเป็นศาสนา แต่ศิลปะเป็นสิ่งโน้มนำให้คนเข้าหาหลักธรรมของศาสนา พุทธศิลป์จึงเป็นงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อเป็นการอุทิศและสืบทอดพระศาสนาโดยตรง เป็นการสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนในกาลต่อไป ดังนั้น พุทธศิลป์จึงมีความหมายถึงงานศิลปะที่สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นการอุทิศและสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรง ก่อให้เกิดความศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนา เพราะคนเราเมื่อมีความศรัทธาในศาสนาแล้วก็จะทุ่มเทอุทิศตนและต้องการให้สิ่งดี ๆ บังเกิดขึ้นกับศาสนาที่ตัวเองนับถือ ฉะนั้นศาสนสถานแต่ละแห่งนั้นก็เกิดจากพลังศรัทธาของคนในชุมชนรวมกัน

พุทธศิลป์แบบศรีวิชัย เป็นเครื่องมือ เป็นสื่อชักชวน ชักนำให้สาธุชนเข้าวัดเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ในหลักธรรม ให้สาธุชนมีจิตใจเป็นบุญกุศล และในทางกลับกันสาธุชน ใช้งานพุทธศิลป์เป็นจุดเริ่มต้นในการน้อมนำศรัทธาเข้าสู่พระพุทธศาสนา งานพุทธศิลป์แบบศรีวิชัยก่อให้เกิดผลอันเป็นคุณค่าทางจิตใจ ทำให้ผู้ทศนา เกิดความเกษมเบิกบาน มีความสุขสงบ โปร่งเบาสบาย ร่มเย็นในจิตใจ งานพุทธศิลป์แบบศรีวิชัยสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อถ่ายทอดความเป็นจริงของชีวิตต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อสื่อให้สาธุชนที่ได้สัมผัสได้เข้าถึงสัจธรรมแห่งชีวิต ไม่ว่าจะเป็นกฎของธรรมชาติ ความไม่เที่ยง ที่มนุษย์ทุกคนต้องประสบ จุดเชื่อมบรรจบระหว่างศิลปะกับพระพุทธศาสนา คือการสื่อสารด้วยศรัทธา พุทธศิลป์แบบศรีวิชัยถือเป็นสื่อที่น้อมนำศรัทธา เป็นแหล่งความรู้ เป็นศูนย์กลางจุดรวมของจิตใจที่มีคุณค่าความสำคัญยิ่ง มีทั้งความงดงาม มีสุนทรีย์ สื่อความหมาย ช่วยถ่ายทอดหลักจริยศาสตร์ได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสื่อธรรมะที่สำคัญที่ใช้สอนจริยธรรมให้กับสาธุชนได้ดีพุทธศิลป์แบบศรีวิชัย มีส่วนสำคัญในการช่วยสืบสานพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาได้จนถึงในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว. (2559). การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว. *จุลสารการท่องเที่ยว*. 18(4.), 49.
- กรมศิลปากร. (2533). *วิวัฒนาการพุทธสถานไทย*. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ. (2559). พุทธศิลป์: ถิ่นไทยศิลปกรรมเพื่อพระพุทธศาสนา. *วารสารพุทธอาเซียนศึกษา*. 1(2.), 59-74.
- ชลุด นิ่มเสมอ. (2534). *องค์ประกอบของศิลปะ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ต้นน้ำ ต้นน้ำธารธรรม. (2554). การเผยแผ่หลักธรรมผ่านพุทธศิลป์ของวัดในประเทศไทย: กรณีศึกษาวัดร่อง
ขุน จังหวัดเชียงราย. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- นิคม มูลิกะคามะ. (2520). *อาณาจักรศรีวิชัย*. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- ปรีชา นุ่นสุข. (2545). ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย. ใน *รายงานการวิจัย*.
คณะกรรมการวิจัยการศึกษาการศาสนาและการวัฒนธรรมกระทรวงศึกษาธิการ.
- พระภิกษุณะพงษ์ ฐิตมานโส. (2563). บูรณการรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยงานพุทธศิลป์แบบศรี
วิชัยในสังคมไทย. ใน *ดุขฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก. (2540). *พระพุทธศาสนาในอาเซียน*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร:
เอส. อาร์. พริ้นติ้งแมสโปรดักส์.
- พระพิมลธรรม. (2500). *พุทธประวัติที่ค้นศึกษา*, (พิมพ์ครั้งที่ 4). พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งธรรม.
- พระมหาวิชาญ เลี้ยวเส้ง. (2550). พุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว: ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์
เพื่อการท่องเที่ยว. ใน *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิริยะ ไกรฤกษ์. (2520). *แบบศิลปะในประเทศไทย คัดเลือกจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สาขาสถาปัตยกรรม*.
กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2510). *ศิลปะในประเทศไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จำลอง
ศิลป์.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์. (2547). *สุนทรียวิภาษณ์ในจิตรกรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุคคส์พับลิเคชั่นส์.

สงวน รอดบุญ. (2533). *พุทธศิลป์สู่ชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

_____. (2535). พุทธศิลป์ ใน *สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติ 12 สิงหาคม 2535*, (หน้า 481). กรุงเทพมหานคร: วิสัทธิวัฒนา.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2518). *ตำนานพระพุทธเจดีย์*. กรุงเทพมหานคร: องค์การคำคุณุสสา.

สมพร ไชยภูมิธรรม. (2543). *ปางพระพุทธรูป*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นธรรม.